

Vives

Vlaams Instituut voor Economie en Samenleving

Naamsestraat 61 - bus 3510
B-3000 Leuven - BELGIUM
Tel : 32-16-324222
vives@econ.kuleuven.be

VIVES

Briefings

2010
FEBRUARI

INHOUDSTAFEL

Voorwoord	p.1
1. Pleidooi voor een nieuw regionaal financieringsmodel <i>D. Heremans, T. Peeters & A. Van Hecke</i>	p.2
2. Griekse overheidsfinanciën: Ver van ons bed? <i>J. Vuchelen</i>	p.5
3. De Wallonisering van Vlaanderen? <i>E. Buyst & J. Van Doren</i>	p.9
4. De Wallonisering van de Vlaamse Arbeidsmarkt? <i>J. Konings & W. Torfs</i>	p.12

Voorwoord

VIVES of Het Vlaams Instituut voor Economie en Samenleving, heeft als missie een onafhankelijke denktank te zijn die via fundamenteel en toegepast onderzoek wil bijdragen tot het maatschappelijk debat inzake de economische en maatschappelijke ontwikkeling van regio's, in het bijzonder van Vlaanderen. VIVES is als onderzoekscentrum wetenschappelijk en juridisch geïntegreerd binnen de K.U.Leuven, maar betreft eveneens onderzoekers van andere universiteiten van zowel binnen –als buitenland in haar activiteiten.

Met de 'VIVES briefings' wordt er een nieuw initiatief gelanceerd om het huidige debat met betrekking tot de economische en maatschappelijke ontwikkeling in Vlaanderen te stofferen. We doen dit door middel van een aantal korte bijdragen te bundelen in de 'VIVES briefings', die telkens gebaseerd zijn op lopend fundamenteel onderzoek, getrokken door een aantal gerenomeerde onderzoekers die actief zijn binnen VIVES.

Deze eerste 'VIVES briefings' behandelt vier beleidsrelevante thema's. In een eerste bijdrage houden Prof. Dirk Heremans, Prof. Theo Peeters en Mevr. Annelore Van Hecke een pleidooi voor een nieuw regionaal financieringssysteem met meer fiscale autonomie en verantwoordelijkheid voor de regio's. Dit idee kwam reeds op verschillende wetenschappelijke conferenties aan bod en recent nog werd dit nieuwe financieringsmodel uiteengezet op een conferentie over 'Rethinking Belgium, REBEL'.

In de tweede bijdrage buigt Prof. Jef Vuchelen zich over een thema dat relevanter is dan ooit, namelijk de problematiek van het begrotingstekort en de verdeling ervan over de regio's.

Prof. Erik Buyst en De Heer Jan Van Doren hebben het dan in een derde bijdrage over de Wallonisering van Vlaanderen of de 'Flandrisation' van Wallonië.

Ten slotte bekijken Prof. Konings en De Heer Wouter Torfs hoe het zit met de regionale arbeidsmarkten in Vlaanderen Wallonië en Brussel.

Meer achtergrond informatie kan telkens bekomen worden bij de auteurs of bij VIVES (www.econ.kuleuven.be/vives). Ik wens u veel leesplezier.

Joep Konings

Voorzitter Wetenschappelijk Comité VIVES

1. Pleidooi voor een nieuw regionaal financieringssysteem

Dirk Heremans (KUL), Theo Peeters (KUL) & Annelore Van Hecke (KUL)

Het financieringssysteem van de Belgische Gemeenschappen en Gewesten (G&G), ontworpen in 1989, is aan een dringende bijsturing toe. Langs beide zijden van de taalgrens zien academici, en ook politici, inmiddels in dat dit financieringssysteem bij gebrek aan responsabilisering niet de juiste stimuli geeft voor goed financieel bestuur. In enkele opgemerkte beleidspapers betoogden we reeds dat in het debat rond de staatshervorming prioriteit dient gegeven te worden aan meer financiële en fiscale verantwoordelijkheid. De overheveling van bijkomende bevoegdheden dreigt immers de staatsfinanciën verder te ontwrichten, indien de financiering opnieuw zou gebeuren door bijkomende *dotaties*, d.w.z. overdracht van belastingsinkomsten van de federale overheid naar de G&G volgens de gekende principes.

Vergeleken met andere federale landen is er in België een echte *financieringskloof* tussen uitgavenbevoegdheden en fiscale verantwoordelijkheden van de G&G. Slechts 20% van hun middelen zijn afkomstig van eigen regionale belastingen. Dit is zelfs minder dan de helft van de fiscale autonomie van de lokale overheden in dit land. De Bijzondere Financieringswet (BFW) van 1989 steunde immers in hoofdzaak op argumenten uit de traditionele analyse van het fiscaal federalisme. Deze pleiten voor het beperken van de belastingsautonomie o.m. omwille van het gevaar voor belastingscompetitie, schaalvoordelen en solidariteit tussen de deelstaten.

Mede omwille van politieke compromissen ontstond een zeer complex en ondoorzichtig financieringssysteem waarbij het consumptiefederalisme een *onverantwoordelijkheidsdynamiek* van de G&G institutionaliseerde.

1) Dotatiefinanciering belet een directe terugkoppeling van het eigen gevoerde uitgavenbeleid naar de eigen fiscale inkomsten. Deze laatste zijn mede afhankelijk van de prestaties van andere G&G en van de federale overheid. Het ontbreken van rechtstreekse beloningen *en* sancties is uiteraard niet bevorderlijk voor *goed bestuur*.

2) Er is geen duidelijke risicodeling van cyclische en structurele schommelingen in belastingsopbrengsten. Deze komen hoofdzakelijk op het conto van de federale overheid. Bovendien zijn er, bij gebrek aan eigen fiscale verantwoordelijkheid, onvoldoende harde budgetbeperkingen. Dit geeft aanleiding tot *moral hazard* problemen, beklemtoond in de recente *political economy* benaderingen van het fiscaal federalisme, m.n. een derde betalersisteem (*common pool*), fiscale illusie, en bailout problemen. Deze komen er op neer dat de G&G de factuur van hun (falend) beleid doorschuiven naar de federale overheid. De aanpassingen van de BFW in 2001 ten nadele van de federale overheid om de Franstalige Gemeenschap

te herfinancieren zijn daar een sprekend voorbeeld van.

3) Het huidige verticale solidariteitsmechanisme legt bijkomende lasten op aan de federale overheidsfinanciën. Overigens speelt de solidariteit niet zozeer tussen ‘rijken’ en ‘armen’ maar wel tussen actieven en niet-actieven. Vlaanderen dat uit hoofde van zijn hogere activiteitsgraad het meeste bijdraagt aan de overheidsfinanciën, beschikt uiteindelijk per hoofd van de bevolking over minder middelen dan Wallonië en Brussel. Daarenboven leidt het solidariteitssysteem tot een *armoede- of ontwikkelingsval* voor Wallonië en Brussel. Betere economische prestaties die, via hogere opbrengsten uit de personenbelasting, meer financiële middelen zouden moeten opleveren, worden meer dan tenietgedaan door dalende solidariteitstoelagen.

De financieringskloof, de ontwikkelingsval en de geringe fiscale verantwoordelijkheid geven de verkeerde stimulansen voor goed regionaal bestuur. Opdat regionale overheden hun middelen optimaal zouden beheren en investeren is het geven van de juiste prikkels misschien geen voldoende maar in elk geval wel een noodzakelijke voorwaarde.

Met een voorstel voor een nieuw regionaal financieringsmodel willen we dan ook een oplossing aanreiken voor het gebrek aan responsabilisering, efficiëntie en transparantie in het huidige systeem. Ten eerste wordt aan de gewesten een eigen personenbelasting toegekend, ter vervanging van het merendeel van de huidige dotaties. Deze personenbelasting wordt geïnd als een opcentiem op de bestaande federale belasting. De gemeenschappen worden gedeeltelijk gefinancierd door de gewesten, die een deel van deze eigen personenbelasting overdragen. Ten tweede hervormen we de BTW-dotatie aan de gemeenschappen tot een echte *gedeelde* belasting, door haar als een vast percentage te koppelen aan de federale BTW opbrengsten. Ten derde vervangen we het huidige verticale solidariteitsmechanisme door een horizontale overdracht tussen de regio's onderling die, naar analogie met het Duitse *Finanzausgleich* mechanisme, aan elk gewest tot 95% van de nationale per capita opbrengst van de personenbelasting garandeert. Tenslotte voorzien we voor het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, onder voorbehoud van voldoende transparantie in het huidige kluwen van financiële middelenstromen, de mogelijkheid van bijzondere tegemoetkomingen voor de lasten van de hoofdstedelijke functie.

Grotere fiscaal-financiële responsabilisering moet de regionale overheden extra motiveren om nog meer in te zetten op de stimulering van de economische groei en werkgelegenheid. Daarmee dragen ze niet alleen bij tot de oplossing van hun eigen budgettaire problemen. Vooral de belabberde budgettaire perspectieven van de federale overheid en de houdbaarheid van de sociale zekerheid kunnen er wel bij varen. Dit blijkt duidelijk uit de simulatie van een ‘convergentiescenario’ waarbij de activiteitsgraad in Wallonië en Brussel op het niveau van Vlaanderen wordt verondersteld.

Vermits het voorgestelde systeem aanvankelijk vooral Brussel en ook Vlaanderen ten goede komt, dienen overgangsmaatregelen ervoor te zorgen dat elke gemeenschap en elk gewest bij de start de financiële middelen gewaarborgd krijgt die het ontvangt onder de bestaande BFW. Brussel en Vlaanderen krijgen dan slechts gradueel de bijkomende middelen toebedeeld. De compensatie voor Wallonië laat eventueel toe in die overgangsfase tijdelijke extra activeringsmaatregelen in een aangepast regionaal arbeidsmarktbeleid te financieren om aldus een versnelde tewerkstellingsconvergentie mogelijk te maken. Op kruissnelheid helpt het nieuwe financieringssysteem het bereiken van een win-win situatie voor alle G&G, de federale overheid en de sociale zekerheid.

Contactinformatie:

dirk.heremans@econ.kuleuven.be
annelore.vanhecke@econ.kuleuven.be
theo.peeters@econ.kuleuven.be

2. Griekse overheidsfinanciën: Ver van ons bed?

Jef Vuchelen (Vives, VUB)

De naweeën van de financieel-economische crisis hebben, verbazend genoeg, de afgelopen weken enkele landen van de eurozone danig onder druk gezet. Bij de start van deze crisis werd nochtans snel duidelijk dat de euro een veilig schild was voor de kleine en middelgrote landen. Dit contrasteerde met vroegere ervaringen toen economische problemen in deze landen onvermijdelijk resulteerde in sterke verzwakkingen van hun wisselkoers. Een belangrijk voordeel van het lidmaatschap van de eurozone kon moeilijk duidelijker worden aangetoond. Omgekeerd hadden de grote problemen in Ierland en Spanje en de kleinere problemen in een reeks andere landen nauwelijks of geen invloed op de positie van de euro op de wisselmarkt. Wat op basis van de theorie kon worden verwacht, bleek ook nog te kloppen.

In dit beeld van een stevig eurozoneblok kwamen na verloop van tijd toch barsten. Het ‘open kraan’ budgettaire beleid van de meeste landen resulteerde in sterk oplopende overheidstekorten. Geen reden om zich hierover echt ongerust te maken zolang de toename ‘redelijk’ bleef en er perspectieven op beterschap waren. In ons land, zijn deze perspectieven er niet echt, en als die er zouden zijn, zijn ze niet bepaald geloofwaardig. Zware problemen leverde ons dit (voorlopig?) niet op omdat het tekort, zeker in een Europese context, beperkt blijft. In Griekenland liggen de zaken anders: tekorten van meer dan 10 procent van het BBP en geen geloofwaardig saneringsplan. Toegegeven, Griekenland heeft een bedenkelijke reputatie als het gaat over cijfermateriaal waardoor zelfs vraagtekens worden geplaatst bij de omvang van hun huidige tekort. Dit bewijst dat de geloofwaardigheid van een land een allesomvattend fenomeen is en niet te herleiden valt tot een of ander deelaspect van het beleid.

Ons land komt er dus nog niet zo slecht uit, zo lijkt het althans. De werkelijkheid is evenwel veel pijnlijker. Bekijken we Griekenland. Nauwelijks groter dan België qua bevolking en een BBP dat ongeveer een derde lager ligt. De overheidsschuld loopt er zo snel op dat wordt voorspeld dat de schuldquote binnen een paar jaar boven 130 procent van het BBP ligt. De risicopremie die beleggers in Griekse overheidsobligaties eisen is opgelopen tot ver boven de 200, zelfs 300 basispunten en de werkloosheid bedraagt er meer dan 10 procent. Iedere student economie kan uit deze gegevens afleiden dat Griekenland moeilijke economische, financiële, sociale en politieke tijden tegemoet gaat. Zware saneringen zullen de prijs zijn om de discussies over het lidmaatschap van de eurozone in de kiem te smoren. Weliswaar zit er nog enige rek op de Griekse belastinginkomsten, maar daar deze reeds bijna 40 procent van het BBP bedragen, valt uit deze hoek niet veel heil te verwachten. Onvermijdelijk bestaat dan opnieuw de

neiging om te besluiten dan de toestand in België, en dan zeker deze van de overheidsfinanciën, er relatief goed uitziet. Maar is dat wel zo?

De geloofwaardigheid van de Griekse en Belgische saneringsplannen is onbestaand zodat het begrotingsbeleid in beide landen gelijk loopt. Anderzijds ligt onze overheidsschuld een beduidend stuk lager. Hetzelfde voor ons tekort. Deze analyse kan niet worden tegengesproken: de cijfers bevestigen de eerste indruk. Feit is evenwel dat het Belgische staatsbestel ons blind maakt voor een harde realiteit. Neem nu de overheidsschuld. Deze is op dit ogenblik, afgerond, even groot als ons BBP. Door deze schuld te vergelijken met de het BBP gaat men er impliciet van uit dat gans dit BBP de schuld waarborgt. M.a.w., dat de economische agenten die het BBP produceren, ook de schuld zullen afbetalen. Misschien is dat zo, misschien is dat niet het geval. In de Belgische context met een groeiende neiging naar confederalisme, lijkt het nuttig even dieper in te gaan op de mogelijke gevolgen van een staatshervorming die een ruime opsplitsing van de schuld inhoudt. Misschien is dergelijke opsplitsing geen onderdeel van de volgende staatshervorming, maar zeker is dat de opsplitsing onvermijdbaar lijkt de komende 5 à 10 jaar. Uitstel zal hier zeker geen afstel inhouden; hiervoor is de financiële inzet veel te omvangrijk.

Om de gedachtegang duidelijk te houden, gebruiken we de verdeling van de toegevoegde waarde van 2007. De crisis kan deze cijfers iets beïnvloed hebben, maar wellicht niet in belangrijke mate. Het aandeel van Vlaanderen, Wallonië en Brussel in het Belgische BBP bedraagt respectievelijk 57,9; 23,3 en 18,8 procent. Onze federale overheidsschuld bedraagt vandaag een 330 miljard euro. Laten we even een eenvoudige situatie van splitsing beschouwen waarbij de schuld wordt toegewezen op basis van het aandeel van ieder gewest in het BBP. Het aandeel van Vlaanderen in de federale schuld zou uitkomen op 191 miljard euro, dit van Wallonië op 77 miljard euro en dit van Brussel op 62 miljard euro. Telkens komt de regionale schuldquote overeen met de federale quote, vandaag 97 procent. We merken bij de voorgaande cijfers wel op dat we de bestaande schulden van de regio's uitsluiten. Niets dat ons ogenschijnlijk in de buurt van 'Griekse' overheidscijfers brengt. Dergelijke oefening leert ons dus niet zo veel, behalve dan dat niet zo lang geleden 'schuldenvrije' Vlaanderen toch wel wat schulden zou hebben terug te betalen. Wel is het zo dat het Vlaamse beleid uit het verleden ons toch meer vertrouwen inboezemt dan het Waalse al was het maar dat er een duidelijk beleid van schuldafbouw werd gevoerd.

Iedereen die enigszins vertrouwd is met de problematiek van de opsplitsing van de schuld, zal toegeven dat de voorgaande oefening een 'middle of the road' opsplitsing inhoudt. Een alternatieve opsplitsing op basis van het 'verantwoordelijks- of oorsprongsprincipe' kan ook verdedigd worden. Hierbij wordt de federale schuld toegewezen op basis van het gewest dat in het verleden 'verantwoordelijk' was voor de schuldcreatie. Gemakshalve werken we hier met een verdeling waarbij de volledige federale schuld aan Wallonië wordt toebedeeld. Dit resulteert in een schuldquote van 470 procent in Wallonië en van 0 procent in Vlaanderen. De Griekse overheidsfinanciën blaken plots van gezondheid. Men kan natuurlijk

opmerken dat bij een splitsing van de schuld de overheden meer bevoegdheden zullen krijgen, wat o.a. inhoudt dat ook de belastingbasis zal stijgen. Hiermee wordt de indruk gewekt dat hierdoor de terugbetaling gemakkelijker zal verlopen. Of dit echt belangrijk is willen we betwijfelen o.a. omdat ook de uitgavenbevoegdheden zullen worden uitgebreid. Als wordt gehoopt op belangrijke besparingen door het wegwerken van verspillingen, is dit een belangrijk argument om snel over te gaan tot een verdere opsplitsing van de bevoegdheden in het kader van een staatshervorming.

Een politieke invalshoek stelt dat Vlaanderen 'een prijs' voor een opsplitsing van de federale overheidsschuld moet betalen. Realistischer is wellicht de stelling dat de opsplitsing van de schuld een onderdeel zal vormen van een ruime staatshervorming en dat de 'prijs' hiervoor een significant aandeel in de schuld zal zijn. Dit kan, opnieuw gemakshalve bekeken, een volledige overname van de federale schuld zijn. De schuldquote in Wallonië bedraagt dan 0 procent (plus natuurlijk de bestaande eigen schuld). De schuldquote in Vlaanderen loopt dan op tot meer dan 190 procent.

De voorgaande cijfers zijn illustratief voor het feit dat het Belgisch staatsbestel als sluier dient om de onderliggende begrotingsproblemen te verbergen. Hoe men het draait of keert, Vlaanderen kan niet doen alsof de 330 miljard euro schuld van de federale overheid niet bestaat. Deze overheid is geen aparte entiteit met andere belastingbetalers. Op de een of andere manier zullen de Vlaamse en Waalse belastingbetalers moeten betalen voor de schuld. Door op deze schuld een ander etiket te kleven, verdwijnt of vermindert ze niet.

De cijfers zijn natuurlijk benaderingen, en moeten er in de eerste plaats iedereen op attent maken dat dringend werk wordt gemaakt van een degelijk federaal begrotingsbeleid. België is te klein om iemand toe te laten te stellen dat wat op Belgisch niveau gebeurt, 'zijn zaak niet is'. De financiële markten hebben ons werkelijk schuldprobleem nog niet echt ontdekt. Dit geeft ons tijd om er iets aan te doen. Hierbij moeten we blijven uitkijken naar de wijze waarop Griekenland zijn budgettaire probleem aanpakt en, hopelijk, oplost.

Griekenland is trouwens ook om nog een andere reden een interessante 'testcase'. Het zal nl. de eerste keer zijn sedert de start van de eurozone dat een land zich uit een benarde economische en financiële situatie moet werken binnen de beperkingen van het lidmaatschap van de eurozone. De belangrijkste beperking is natuurlijk de vastheid van de wisselkoers. Men moet, tot nader bericht, er van uitgaan dat Griekenland lid van de eurozone blijft en dus niet kan terugvallen op de vroegere traditionele beleidsmaatregel, nl. een sterke devaluatie. In de loop van de jaren zeventig en tachtig bezorgde dergelijke ingreep landen met economische problemen snel een belangrijk concurrentievoordeel waardoor ze een deel van de problemen konden exporteren. Bovendien gaf een devaluatie het beleid een groei-impuls waardoor het saneren van de overheidsfinanciën minder politieke weerstand opliep. Het blijft vandaag een open vraag of een belangrijke sanering, Griekenland zelf spreekt van een sanering van

om en bij de 10 procentpunt over een periode van 3 jaar, mogelijk is binnen de eurozone. Evident zijn deze cijfers die Griekenland vooropstelt ongeloofwaardig: 10 procentpunt saneren over drie jaar is nooit gezien en bovendien houdt het reduceren van het tekort met 10 procent in dat het pakket maatregelen nagenoeg dubbel zo groot is. De ambitie is dus groot, het blijft uitkijken naar de resultaten.

Devaluaties zijn uitgesloten en dus stelt zich de vraag naar alternatieve maatregelen. Een eerste alternatief, hulp van 'Europa', de zogenaamde 'bail-out' is door de Europese centrale bank uitgesloten, maar echt uitgetest is deze stelling toch niet. We willen hierom Europese hulp toch niet uitsluiten. Blijft wel de vraag of de Europese Commissie voldoende inventief zal zijn om Griekenland zo financieel te steunen dat de financiële markten worden gerustgesteld zonder de indruk te wekken dat landen in financiële problemen op hulp van de Commissie kunnen rekenen. De bankrekening van Brussel zou immers snel leeg kunnen zijn. Maar zelfs met Europese financiële hulp zal Griekenland het beleid moeten verstrakken. Zo voorspellen we dat de jarenlange door de Europese Commissie gepredikte arbeidsmarktflexibiliteit zal uitgetest worden. Iedereen kijkt benieuwd toe hoe ver de Griekse overheid kan gaan in het flexibiliseren van de arbeidsmarkt om de groei te stimuleren zonder dat dit zorgt voor sociale en dus politieke onrust. Ultiem blijft politieke stabiliteit de ware test op het gevoerde economische beleid. In het verleden bleek Griekenland nogal snel politiek te ontvlammen. De komende maanden zal blijken of hierin verandering kan optreden.

Griekenland wordt dus in meer dan een domein een interessante testcase voor het economisch beleid. Faalt de Griekse overheid, wat natuurlijk niet kan worden uitgesloten, dan breekt wellicht een moeilijke periode aan voor de euro. Buitenlandse beleggers, vooral Amerikaanse, zullen dan immers grote vraagtekens plaatsen bij de overlevingskansen van de euro. Dit lijkt ver van de Belgische realiteit te staan, maar vergeten we niet dat bij een verdere significante opsplitsing van de schuld de Waalse en Vlaamse schuldverhoudingen een Griekse smaak zullen krijgen.

De overheidsfinanciën zien er in ons land niet al te slecht uit. De realiteit is evenwel veel harder. Vlamingen kunnen moeilijk ontkennen dat ze ook uiteindelijk dreigen verantwoordelijk te zijn voor een belangrijk deel van de federale staatsschuld. Het 'schuldenvrije' Vlaanderen van enkele maanden terug was dus hoegenaamd niet schuldenvrij. Een handige verkiezingstruc, niets meer. De schulden hypotheek die op Vlaanderen rust moet dus dringend gelicht worden. Dit vereist, zolang geen duidelijkheid bestaat over het aandeel van Vlaanderen in deze schuld, een krachtig federaal budgettair beleid. Het ergste wat kan gebeuren is dat Vlamingen en Walen doen alsof de federale schuld niet hun probleem is. Belgische kabouters bestaan echter niet.

Contactinformatie:

jfvuchel@vub.ac.be
0477/75.23.77

3. De Wallonisering van Vlaanderen...?

Erik Buyst (Vives, KULeuven) & Jan Van Doren (VOKA)

Of Wallonië en Vlaanderen ooit weer van welvaartspositie wisselen in een slingerbeweging vergt geen debat, wel het zoeken naar nieuwe groeidynamiek voor beide. De vanzelfsprekendheid van het welvaartscomfort zwakt de ondernemingszin in de Vlaamse economie af. Onder de titel 'Arm Wallonië' loopt op Canvas dinsdagavond een intrigerende documentaire over een brok Belgische geschiedenis: de emigratie van een half miljoen Vlamingen naar Wallonië 100 jaar geleden, om aan werk te geraken. Intrigerend om velerlei redenen. Hoe hebben de twee regio's sindsdien elkaars welvaartspositie zo doortastend geruild? Staan we voor een nieuwe cyclus waarbij ditmaal Wallonië uit het dal klimt en Vlaanderen afglijdt? En hoe komt het dat er de voorbije decennia geen omgekeerde migratie op gang is gekomen van Walen voor jobs in Vlaanderen? Het sluiten van de steenkoolmijnen en de zware afslanking van de staalindustrie worden vaak naar voren geschoven als dé oorzaken van de relatieve economische achteruitgang van Wallonië. Nochtans is er meer aan de hand. In de eerste helft van de 20ste eeuw stuwden de hoge lonen in de mijnen ook de lonen in andere sectoren fors omhoog. Door rigiditeit in de loonvorming bleef dat fenomeen ook lange tijd na de mijnsluitingen voortbestaan. Het logische gevolg was een langdurig verlies aan concurrentiekracht van de regio. Omgekeerd maakte Vlaanderen na de Tweede Wereldoorlog een sterke inhaalbeweging, profiterend van de maritimisering van een bloeiende wereldeconomie, de Europese economische integratie en relatief goedkope arbeidskrachten. Vlaanderen overvleugelde Wallonië. De kloof tussen Vlaanderen en Wallonië heeft zich het voorbije decennium gestabiliseerd. De jongste crisis treft de Vlaamse economie echter harder dan de Waalse, omdat Vlaanderen nog relatief veel industrie kent die sterk onderhevig is aan de internationale concurrentie. Vlaamse industriële sterkhouders als automobiël en chemie staan onder druk. De Waalse economie houdt beter stand. Slaat de slinger van de geschiedenis terug, als een onontkoombare natuurwet? Staan we voor een Wallonisering van Vlaanderen, zoals econoom Geert Noels stelt, of een 'Flandrisation' van Wallonië?

STRUCTUREEL

Op korte termijn lijkt een ommekeer weinig waarschijnlijk. De Vlaamse economie is conjunctuurgevoeliger, een crisis slaat er sneller en harder toe, maar bij een heropleving is de Vlaamse economie meer dan de Waalse aan zet. Voor een inzicht in de trend op lange termijn dienen we te kijken naar de structurele troeven en handicaps van beide regio's.

Vlaanderen is relatief nog sterk geïndustrialiseerd. Bepaalde

nijverheidstakken staan zwaar onder druk en zullen mettertijd verhuizen naar het buitenland. Maar die industriële basis vormt ook een troef. De industrie heeft een hefboomeffect voor de economie omdat ze de bulk van de investeringen in onderzoek en ontwikkeling voor haar rekening neemt, en dus een belangrijke factor van vernieuwing is. Nog belangrijker is dat onze export in hoofdzaak een industriële aangelegenheid is. Het is vooral de export van goederen die ons in staat stelt op internationale markten actief te zijn. De wereldhandel in diensten staat nog in de kinderschoenen. Natuurlijk moet worden ingezet op innovatie. Dat doen onze ondernemingen al in belangrijke mate, denken we maar aan de 'textiliens' die zich specialiseerden in hoogwaardig technisch textiel, voedingsbedrijven die groeien met gezonde voeding, en koper- en zinkverwerkers die overschakelen naar hoogtechnologische materialen. Nieuwe impulsen zijn ongetwijfeld nodig, onder meer via de ontwikkeling van innovatiespeerpunten zoals vooropgesteld in het plan 'Vlaanderen in Actie'. Ook dient de scholing zich in lijn daarmee te heroriënteren. Een van de grote uitdagingen is voorts de ontwikkeling van nieuwe economische activiteit rond de groeiende maatschappelijke behoeften aan zorg voor welzijn en leefmilieu. Dat vergt meer openheid voor marktwerking, ook in de social profit.

PARVENUMENTALITEIT

De Vlaamse economie kampt wel met een aantal specifieke handicaps: een dichtbevolkt gebied met schaarse ruimte, een sterk vergrijzende bevolking en krimpende beroepsbevolking, de vanzelfsprekendheid van het welvaartscomfort - de parvenumentaliteit - die de ondernemingszin of aandacht voor economische noden afzwakt. Wallonië heeft meer ruimte voor bedrijven en heeft onlangs Vlaanderen voorbijgestoken in internationale rankings van toplocaties voor logistiek. De vergrijzing komt in Wallonië trager op gang en er is nog een aanzienlijke arbeidsreserve. Tevens manifesteert er zich een maatschappelijke herwaardering van het ondernemerschap. Maar vergeleken met Wallonië heeft Vlaanderen ook troeven. Ons onderwijs is internationaal van topniveau, terwijl het Franstalige onderwijs onderaan bengelt in de rankings, wat er mee de hoge jeugdwerkloosheid verklaart. Vlaanderen kent vooral conjuncturele werkloosheid, terwijl Wallonië blijft aankijken tegen een enorme structurele werkloosheid: vier op de tien werklozen zijn langer dan twee jaar werkloos. Vlaanderen beschikt over een dicht stedelijk netwerk, met de Vlaamse Ruit (Brussel-Gent-Antwerpen-Leuven) als internationaal paradepaard. Economische activiteiten clusteren zich steeds meer in grootstedelijke gebieden. In Wallonië zijn die minder uitgebouwd.

GEMEENSCHAPPELIJK

De Vlaamse en Waalse economie beschikken over een aantal gemeenschappelijke troeven, zoals de centrale ligging in een koopkrachtige Europese markt en de band met de EU-hoofdstad Brussel. Ze kennen ook een aantal gelijklopende handicaps: hoge arbeidskosten en fiscale druk,

sterk gereguleerde arbeidsmarkten, een deactiverende sociale zekerheid. Die parameters worden grotendeels federaal bepaald en leiden tot een verlies/verlies-situatie. Beide regio's verliezen aantrekkingskracht voor buitenlandse investeerders, maar het is Wallonië dat daardoor nog het meeste kansen mist, gelet op de beschikbare ruimte en arbeidsreserve. Ook de arbeidsmobiliteit tussen beide regio's blijft zeer beperkt, wat kansen ontnemt aan Waalse werkzoekenden en Vlaamse bedrijven op zoek naar arbeidskrachten.

'Reversal of fortune'? Niet dat is de inzet van het debat, maar wel een nieuwe groeidynamiek voor beide regio's. Dat vergt een win-winbeleid. Laat de gewesten elk hun verantwoordelijkheid nemen voor een sociaaleconomisch beleid op maat van hun handicaps en troeven. Geef hun de instrumenten en incentives om werkzoekenden aan de slag te krijgen, ook over de gewestgrenzen heen. Een volksverhuizing van een half miljoen Walen naar Vlaanderen hoeft niet, maar het mag wel iets meer zijn dan de circa 36.000 pendelaars (netto-pendel) van het 'arme' Wallonië naar het 'rijke' Vlaanderen.

Contactinformatie:

jan.vandoren@voka.be
erik.buyst@econ.kuleuven.be

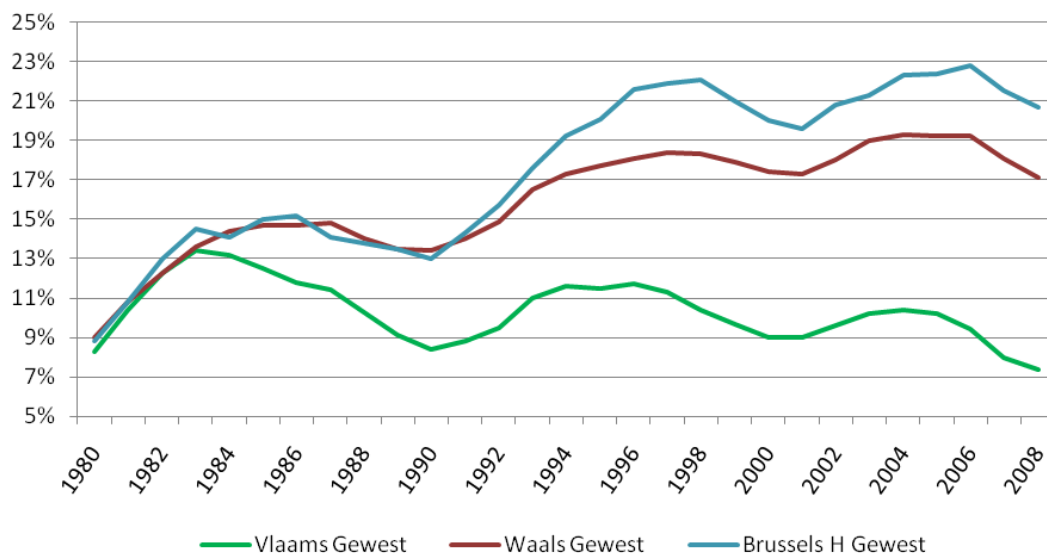
4. De Wallonisering van de Vlaamse Arbeidsmarkt...?

Joep Konings (Vives, BEPA) & Wouter Torfs (Vives)

Zoals aangegeven in Figuur 1, kent België sinds begin de jaren 80 een sterk uiteenlopende regionale werkloosheidsevolutie. Na de olieschok eind jaren 70 steeg de werkloosheid sterk in de drie gewesten, echter enkel in het Vlaamse gewest reageerde de arbeidsmarkt positief op het economische herstel van de tweede helft van de jaren 80, terwijl in het Waalse en Brusselse gewest de werkloosheid hoog bleef. Sinds de jaren 80 zijn de regionale verschillen alleen nog maar toegenomen. Deze persistente regionale verschillen suggereren dat we te maken hebben met drie structureel verschillende en gesegmenteerde arbeidsmarkten.

Figuur 1

Bron: Federaal Planbureau (1)

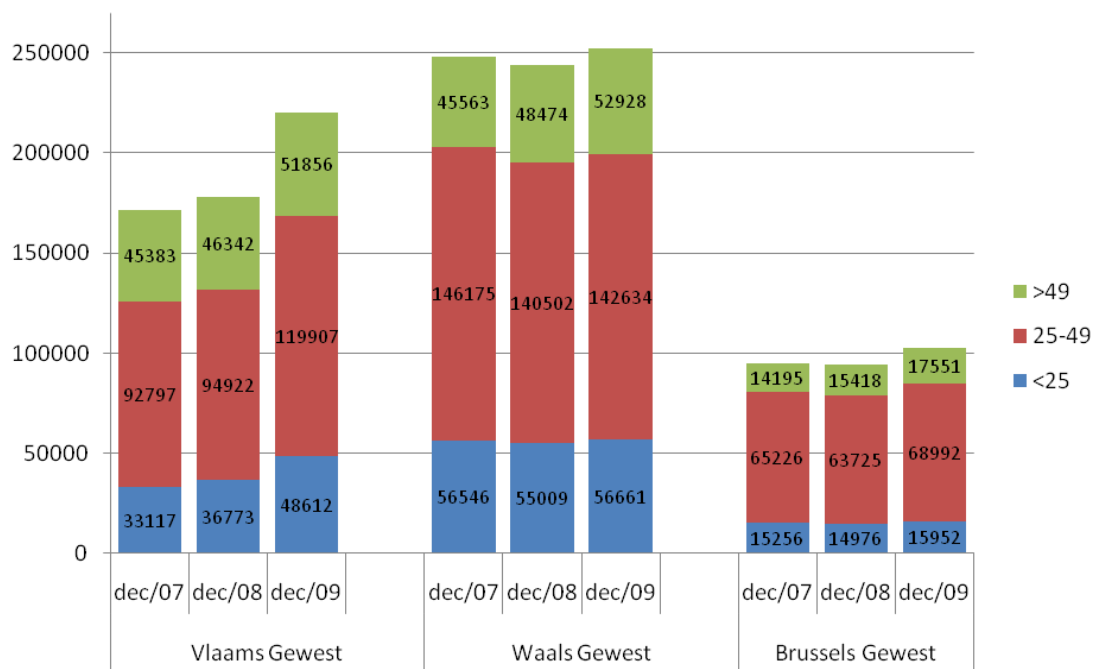

De sterke prestaties van de Vlaamse arbeidsmarkt komen recent met de globale crisis echter onder druk te staan. Figuur 2 toont hoe de globale crisis vooral in Vlaanderen een sterke stijging van het aantal werklozen heeft veroorzaakt de voorbije maanden. In December 2009 telde Vlaanderen 220.375 werklozen, een stijging van maar liefst 29% ten

(1) Doorheen de tekst worden omwille van beperkingen in de beschikbaarheid van uniforme reeksen overheen een langere periode drie verschillende werkloosheidsconcepten gehanteerd. De werkloosheidsgegevens geïllustreerd in figuur 1 worden gerapporteerd door het Federaal Planbureau (in het kader van het HERMREG project), die een ruimere werkloosheidsdefinitie hanteert dan de ILO (International Labour Organisation) en de tewerkstellingsbureaus, die gebruik maken van administratieve gegevens. De absolute cijfers uit figuur twee betreffen administratieve gegevens, afkomstig van de tewerkstellingsorganisatie (VDAB, ACTIRIS, FOREM) en gerapporteerd door de Nationale Bank van België (Belgostat). Het betreft administratieve gegevens. De voorspellingen gebeuren daarentegen aan de hand van de werkloosheidscijfers berekend volgens de ILO-definitie, gebaseerd op de Enquête van de Arbeidskracht (EAK, LFS). Deze definitie is ontwikkeld ten einde internationale vergelijking mogelijk te maken. Het werkloosheidsconcept van het Planbureau is daarom het ruimst, gevolgd door de administratieve gegevens van de tewerkstellingsbureaus, en daarna de cijfers gebaseerd op de ILO-definitie.

opzichte van 2007 (een toename van 49.078 niet-werkende werkzoekenden). Ook in het Waals gewest en het Brussels gewest werd een stijging van de werkloosheid opgetekend, maar in mindere mate. Allereerst valt op te merken dat, in tegenstelling tot Vlaanderen, het aantal werklozen in Wallonië en Brussel tussen december 2007 en december 2008 afnam en pas toenam tussen december 2008 en december 2009. Dit maakt dat tussen december 2007 en december 2009 het aantal werklozen in Wallonië en Brussel toenam met respectievelijk met 3.939 (een toename van 1.6%) en 7.818 (een toename van 8.3%). Deze kleinere stijging in het Waals en Brussels gewest is niet verwonderlijk vermits de werkloosheidsgraad er reeds hoog was, in tegenstelling tot de werkloosheidsgraad in Vlaanderen, waar de stijging van de werkloosheid vooral bij jongeren plaatsvond. Deze toename leidde ertoe dat de Belgische economie eind december 2009 meer dan 575.000 werklozen telde.

Figuur 2
Bron: Nationale Bank van België (Belgostat)

In vergelijking met andere Europese landen, is de stijging van de werkloosheid in België nog relatief beperkt gebleven, gegeven de enorme terugval in economische activiteit. Echter, de arbeidsmarkt reageert traditioneel pas na een aantal kwartalen op een vertraging in de economische groei. Dit heeft onder meer te maken met aanwervingskosten, ontslagkosten, onzekerheid en het gebruik van tijdelijke maatregelen zoals tijdelijke werkloosheid en arbeidsduurvermindering. Vermits verwacht wordt dat de economische groei nog onder de trendgroei zal blijven in 2010, kan aangenomen worden dat de werkloosheid in België de komende maanden nog zal blijven stijgen.

In deze bijdrage wensen we dieper in te gaan op de regionale verschillen in werkloosheid en vooral dan de verwachte toename ervan de komende maanden. De sterke stijging in de werkloosheid in Vlaanderen heeft potentieel grote structurele gevolgen op lange termijn. In het bijzonder stelt zich de vraag of in de huidige institutionele context deze stijging van de werkloosheid in Vlaanderen een structureel probleem kan worden, net zoals dit het geval was begin jaren 80 voor het Waalse en Brusselse gewest. Deze zorg wordt vooral gevoed door de enorme stijging van de jeugdwerkloosheid in Vlaanderen. Traditioneel had de Vlaamse arbeidsmarkt namelijk vooral te kampen met de vergrijzingproblematiek, in tegenstelling tot Wallonië en Brussel waar de jongerenwerkloosheid al geruime tijd een groot probleem was. Met de stijgende jeugdwerkloosheid in Vlaanderen neemt het risico toe van toenemende onthechting van de arbeidsmarkt bij jongeren met als gevolg een stijgende structurele werkloosheid, sociale uitsluiting en toenemende jeugdcriminaliteit.

Om een voorspelling te maken van de verdere evolutie van de regionale werkloosheid maken we gebruik van een economische wetmatigheid, ook wel Okun's wet (Okun, 1971) genoemd. Die stelt dat er een negatief verband bestaat tussen de economische groei (relatief t.o.v. haar trendgroei) en de verandering in de werkloosheidsgraad. We gebruiken hiervoor kwartaalgegevens van werkloosheid en het regionale binnenlands product. Verder wensen we in de voorspellingen rekening te houden met dynamische effecten op de arbeidsmarkt, d.i. met de typische vertraagde response van de arbeidsmarkt op een daling in de economische groei.

REGIONALE VERSCHILLEN IN WERKLOOSHEID NEMEN STERK TOE TEN GEVOLGE VAN DE CRISIS

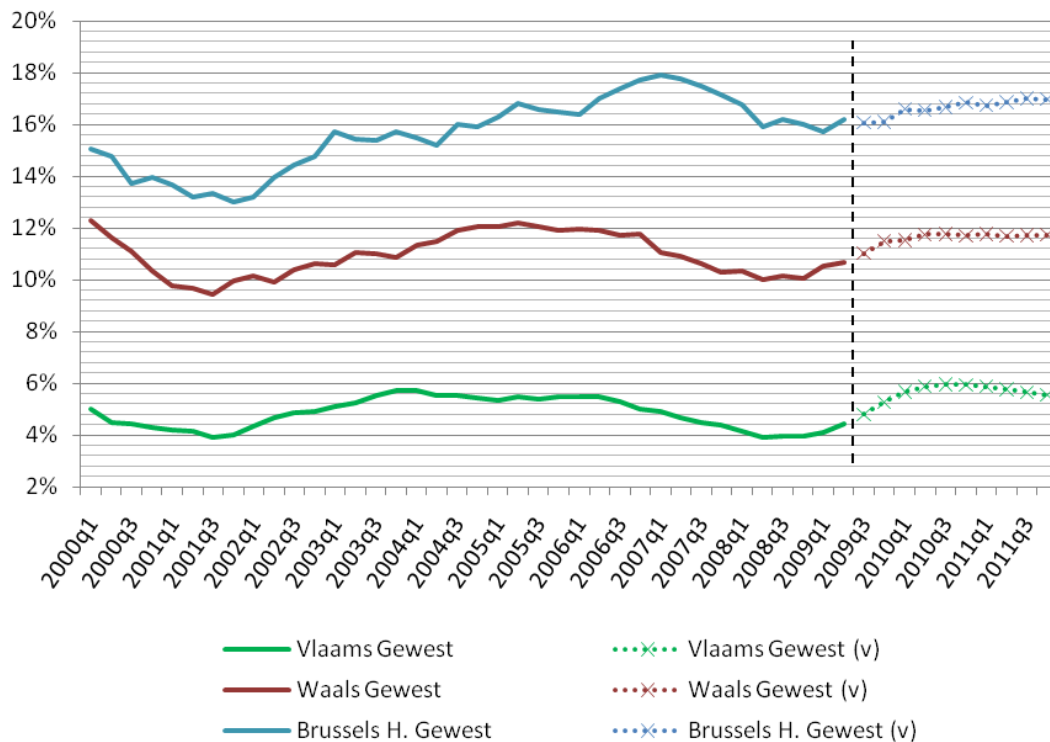
Om na te gaan hoe de regionale werkloosheid verder zal evolueren gebruiken we een statistische analyse van Okun's wet (2). Okun's wet zegt dat er een negatief verband bestaat tussen de verandering in de werkloosheidsgraad en de groei van het BBP in zoverre deze laatste afwijkt van haar trendgroei. Met andere woorden: een daling van de groei van het BBP onder haar trendgroei of structurele groei leidt tot een stijging van de werkloosheid en omgekeerd. We onderzoeken in deze context de regionale dimensie en in het bijzonder bestuderen we de relatie tussen de verandering in de regionale werkloosheidsgraad enerzijds en de groei van het regionaal binnenlands product. Voor de regionale werkloosheidsgraad maken we gebruik van de kwartaalgegevens vanaf het eerste kwartaal in het jaar 2000 tot en met het tweede kwartaal van 2009, zoals die

(2) Er werd een vector autoregressiemodel gebruikt met 4 kwartalen vertraging om de vertraagde response van de arbeidsmarkt op de economische activiteit te modelleren.

gerapporteerd werden door de FOD Economie (EAK), gebaseerd op de ILO-definitie (3). van de werkloosheidsgraad. Voor het regionale BBP gebruiken we de jaarreeksen die het Planbureau ter beschikking stelt. Deze worden aan de hand van de Denton (Denton, 1971) methode (4) gedissaggregeerd tot kwartaalgegevens. Om rekening te houden met de typische vertraagde reactie van de arbeidsmarkt op een verandering in de economische activiteit, hanteren we een vector autoregressiemodel met vertraagde reacties tot 4 kwartalen. Dit model laat ons toe voorspellingen te maken van de evolutie van de werkloosheid. In Figuur 2 tonen we de evolutie van regionale werkloosheid, alsook de voorspellingen (stippellijnen) op basis van het geschatte model. Tabel 1 (zie bijlage) vat de resultaten van de schattingen samen.

Figuur 3

Bron: FOD Economie (EAK) en eigen berekeningen

De toename in de werkloosheid wordt in de drie Gewesten verwacht aan te houden tot eind 2010, waarna een stabilisatie intreedt. De werkloosheid in Vlaanderen bedraagt dan bijna 6%, een toename van maar liefst 34% ten opzichte van het tweede kwartaal van 2009. In Wallonië bedraagt de

-
- (3) De kwartaalgegevens met betrekking tot de werkloosheidsgraad zijn afkomstig van de EAK (Eurostat LFS) en worden berekend aan de hand van de ILO definitie. Deze geeft de verhouding weer van het aantal werklozen ten opzichte van de actieve bevolking. De *ILO-werklozen* zijn de niet-werkenden die de afgelopen vier weken actief naar werk hebben gezocht en onmiddellijk beschikbaar zijn voor de arbeidsmarkt samen met de niet-werkenden die een job hebben gevonden die binnen de drie maanden begint. Het betreft trendcijfers, waarbij uit ruwe kwartaalgegevens, die onderhevig zijn aan sterke seizoensschommelingen, een trendniveau wordt berekend, aan de hand van een voortschrijdend gemiddelde over vier perioden.
- (4) De Denton method is een methode om periodieke gegevens om te zetten naar een andere frequentie aan de hand van een referentiereeks en wordt aangeraden door onder meer het IMF. De referentiereeks betreft hier kwartaalgegevens met betrekking op het nationale BBP.

verwachte werkloosheid dan 11.7%, en in Brussel 16.8%, een toename van 9.5% en 4% respectievelijk. De relatieve werkloosheidstijging is dus duidelijk het hoogst in het Vlaams gewest.

Okun's coëfficiënt, of the reactie van de werkloosheid op een verandering in de groei, verschilt tussen de drie gewesten⁽⁵⁾. In Vlaanderen bedraagt deze, nadat alle vertraagde reacties van de arbeidsmarkt zijn uitgewerkt, -31.59%. Met andere woorden een daling van het regionale BBP met 1% punt zal geassocieerd zijn met een stijging van de regionale werkloosheid met 0,32% punten op lange termijn. Okun's coëfficiënt bedraagt daarentegen slechts -5.22% in Wallonië en is zelfs positief (3%), maar niet statistisch verschillend van nul, in Brussel. De regionale verschillen in Okun's coëfficiënt zijn consistent met de sterkere reactie van de werkloosheid in Vlaanderen dan in de andere gewesten. Maar ze geven ook aan dat de arbeidsmarkten in Wallonië en Brussel structureel meer rigide zijn. Dit impliceert dat bij een heropleving van de economie, de werkloosheid in Wallonië en Brussel veel minder zal afnemen dan in Vlaanderen, waarbij de zogenaamde 'jobless growth' een realiteit kan zijn vooral in het Brussels gewest. Echter, niettegenstaande de arbeidsmarkt in Vlaanderen minder rigide lijkt te zijn, bestaat ook het risico dat in Vlaanderen de werkloosheid minder sterk zal afnemen wanneer de economie terug begint te groeien. Vooral wanneer de heropleving lang op zich laat wachten en jongeren lang in de werkloosheid blijven, neemt het risico toe op een onthechting van de arbeidsmarkt met langdurige werkloosheid tot gevolg. Dit risico is reëel omdat de huidige crisis dieper en langer is dan andere recessies.

BELEIDSIMPLICATIES

Op basis van de bevindingen van Okun's wet kunnen we concluderen dat de werkloosheid in Vlaanderen het sterkst zal blijven stijgen in vergelijking met de twee andere gewesten. Ondertussen weten we ook dat dit vooral gedreven wordt door een stijging van de jeugdwerkloosheid in Vlaanderen. Deze sterke stijging in Vlaanderen leidt enigszins tot een afname van de regionale verschillen in de regionale werkloosheid. Er blijven weliswaar persistente grote regionale verschillen bestaan. Omdat de arbeidsmarkt in Wallonië en Brussel structureel meer rigide is dan die in Vlaanderen zal bij een heropleving van de economie de werkloosheid ook minder snel afnemen dan in Vlaanderen. Toch bestaat dit risico ook voor de Vlaamse arbeidsmarkt vermits de huidige crisis dieper is en langer duurt. Indien men hierdoor te lang in de werkloosheid blijft, zal een onthechting van de arbeidsmarkt met een stijgend aandeel langdurige werklozen een reëel risico vormen. Een beleid op maat van de regionale arbeidsmarkt, met sterke accenten op activering enerzijds en een stimulering van nieuwe jobcreatie anderzijds, lijkt daarom essentieel. Hierbij is een sterke afstemming tussen de activeringsmaatregelen van de regionale

(5) We vinden Okun's coëfficiënt door uit te gaan van een steady state relatie en bijgevolg door de som te maken van de coëfficiënten die geassocieerd zijn met het vertraagde regionale BBP in de werkloosheidsvergelijking van het VAR model in tabel 1.

tewerkstellingsdiensten enerzijds en een scherp, maar rechtvaardig, controlebeleid van de RVA anderzijds een belangrijk element. Maar ook maatregelen die gericht zijn op het aantrekkelijk maken voor bedrijven om nieuwe jobs te scheppen, zoals een structurele lastenverlaging en loonmatiging, zijn belangrijk om opnieuw groei te bewerkstelligen.

LITERATUUR

Okun, Arthur M. (1970), "Potential GNP: Its Measurement and Significance," in *American Statistical Association, Proceedings of the Business and Economics Statistics Section*; reprinted with slight changes in Arthur M. Okun, *The Political Economy of Prosperity* (Washington, D.C.: Brookings Institution, 1970).

Denton, F.T. (1971), "Adjustment of monthly or quarterly series to annual totals: an approach based on quadratic minimization", *Journal of the American Statistical Association*; vol.66, pp.99-102

Reymen, D., Van Pelt, A. & Heylen, F. (2005), "De conjunctuurgevoeligheid van de Vlaamse arbeidsmarkt De conjunctuurgevoeligheid van de Vlaamse arbeidsmarkt."; *Onderzoeksrapport in het kader van het VIONA onderzoeksprogramma 2003-2004*; IDEA Consult en UGent.

BIJLAGEN

Tabel 1: Resultaten van de VAR schatting

	Vlaams Gewest Afhankelijke Variabele		Waals Gewest Afhankelijke Variabele		Brussels H Gewest Afhankelijke Variabele	
	Δ BBP	Δ %wlh	Δ BBP	Δ %wlh	Δ BBP	Δ %wlh
Δ BBP t-1	0.6707	-0.19054	0.690063	0.027825	0.491625	-0.07738
Δ BBP t-2	-0.16816	0.08217	-0.27883	0.039728	0.054774	0.214972
Δ BBP t-3	-0.12668	-0.13134	-0.05133	-0.17726	-0.4722	-0.11226
Δ BBP t-4	0.115149	-0.07615	0.013161	0.057471	0.319191	0.010695
totaal		-0.31586		-0.05223		0.03602
Δ wlh t-1	-0.33952	0.499036	-0.46973	0.057306	0.142788	0.289542
Δ wlh t-2	0.748674	-0.15541	0.250653	0.405486	0.051547	-0.00273
Δ wlh t-3	0.44636	0.226511	0.273029	0.314373	0.517702	0.388264
Δ wlh t-4	-0.19994	0.01865	0.059375	-0.42954	-0.21743	-0.39929

Nota: BBP staat voor regionaal BBP, wlh staat voor werkloosheidsgraad, in het vet gedrukt weerspiegelt statistisch significant verschillend van nul.

Contactinformatie:

joep.konings@econ.kuleuven.be
wouter.torfs@econ.kuleuven.be